

2. *Konsten att skapa gemenskap* ur trenätsperspektivet

Ordet *gemenskap* står för någonting positivt och djupt mänskligt. *VI* människor är sociala varelser, flockdjur. Flocken ger oss gemenskap och tillhörighet, mening och trygghet. Ordet flock brukar dock inte användas om människor, utan om djur, och det finns en anledning till detta. Vi människor skiljer oss från djuren genom vår förmåga att tala om oss själva och vår flock; Vi kan kalla oss *VI*.

VI är någonting större än *jag*. Det är inte bara det att *VI* är fler *jag*, det handlar inte bara om antalet individer. *VI* handlar också om mera, om mer samlad kunskap, om större möjligheter, om delade minnen och berättelser. *Jag* är en kompetent helhet, *jag* kan stå på egna ben och klara mig själv. Men *VI* kan vara en ändå mer kompetent helhet som klarar sig ännu bättre.

Vilka är *VI*? Ja, det kan förstås var ett fotbollslag eller en sångkör, en förening eller ett företag – fungerande helheter, där var och en har sin plats och fyller en eller flera funktioner. I bästa fall kan *VI* bestå av alla eleverna i en skolklass. Tyvärr är det inte självklart att många individer tillsammans blir ett *VI*; en skolklass kan vara ett *VI* samtidigt som det finns någon som är utanförstående eller utfryssta, och inte kan eller får vara med i gemenskapen.

Vad handlar då *konsten att skapa gemenskap* om, *konsten att skapa ett VI*? Gemenskap är ett uttryck för ordning, *VI* handlar om ett mönster, om oss och om vårt sätt; vårt sätt att spela eller sjunga, vårt sätt att tänka och arbeta. Och liksom när det gäller en annan typ av mönster – kunskap – är det inte möjligt för läraren att organisera fram sådana mönster som kallas gemenskap. Lika lite som det är meningsfullt att säga *Förstå detta!* är det att säga *Nu ska vi ha gemenskap!* Gemenskap är någonting som möjligen växer fram, som självorganiserar sig. *Konsten att skapa gemen-*

skap handlar om att organisera för självorganisering, att organisera så att gemenskap kan växa fram.

Och nu närmar vi oss en av anledningarna till att det är en konst att skapa gemenskap: gemenskap kan inte organiseras fram, den kan bara självorganisera sig. Sådant som självorganiserar sig brukar kallas *emergenser*; emergens betyder uppdykande, en emergens uppstår av sig själv. En sak som kan dyka upp i England är *emergencies*, olyckor. Gemenskap kan dyka upp, kan uppstå som en emergens – men det kan också den form av gemenskap som är en olycka för någon utanför gemenskapen och kallas mobbning. Gemenskap innebär därför inte nödvändigtvis någonting oproblematiskt och positivt. Undervisningskonsten att skapa gemenskap innefattar därför också konsten att motverka eller helst förhindra mobbning.

Ett första steg i riktning mot att behärska *konsten att skapa gemenskap* är att förstå vad gemenskap är och till detta kan det behövas tankeredskap, t.ex. trenätsbegreppen *supraindivid*, *axiomatisk idé*, *axiomatisk berättelse* och *funktionsmönster*. Gemenskap är ett *VI* och människors upplevelse av detta *VI*; en gemenskap är en *supraindivid* och dess funktionsmönster utifrån dess axiomatiska berättelse om sig själv och dess axiomatiska idéer. Ordet axiom innebär att berättelsen är sann och att idéerna är självklara för *supraindividen* och dess individer. Men vad innebär detta?

En *supraindivid* är en mänsklig flock. Skillnaden mellan en *supraindivid* och en djurflock är att *supraindividen* kan kalla sig *VI* och kan berätta om sig själv, kan tala om sina minnen och sina tankar om framtiden. En *supraindivid*, som ett fotbollslag, en kör, ett företag eller en förening består av ett antal individer, men det är inte dessa som utgör *supraindividens* kärna; kärnan utgörs av en eller flera axiomatiska idéer och en axiomatisk berättelse kring dessa. Den axiomatiska idén hos ett fotbollslag är "VI ska spela fotboll". Denna axiomatiska idé är en del av *supraindividen*; andra delar är spelarna. Men medan spelarna är utbytbara, kan den axiomatiska idén inte bytas ut med mindre än att *supraindividen* upplöses; om fot-

bollspelarna slutar säga "VI ska spela fotboll" och istället säger "VI ska sjunga i stämmor", så upplöses fotbollslaget och en sångkör dyker upp.

Kring den axiomatiska idén, eller de axiomatiska idéerna, växer det fram en axiomatisk berättelse som handlar om "VI": Förra året gjorde VI så och i år gör VI så här. Men det är inte bara en berättelse som växer fram, utan också beteendemönster: fotbollspelarna gör som tränaren säger, sångarna som körledaren säger; de anställda gör som arbetsgivaren bestämmer. På så sätt får varje supraindivid ett funktionsmönster som är i samklang med den axiomatiska idén och också med den framväxande axiomatiska berättelsen; genom att individerna agerar i enlighet med berättelsen och idéerna materialiseras dessa i form av funktionsmönstret.

Individernas delaktighet och engagemang i en supraindivid innebär att en accepterar både dess axiomatiska idéer och är villig att anpassa sig till dess funktionsmönster. Då individerna gör detta uppstår den typ av upplevelse hos dem som VI brukar kalla gemenskap.

Både supraindividen och dess individer är levande helheter, men det finns en grundläggande skillnad mellan dem. En individ är en biologisk varelse som måste vara aktiv hela tiden för att överleva, måste andas och hjärtat måste pumpa runt blodet i kroppen. En supraindivid kan däremot växla mellan att vara aktiv och inaktiv. Även om supraindividen är ett fotbollslag spelar individerna inte fotboll hela tiden, bara under träning och match. Samma individer skulle mycket väl kunna säga att "ikväll kan VI inte spela" och motivera detta med att säga att "ikväll har VI körövning"; samma individer kan ingå i två eller flera supraindivider. Fotbollstränaren eller körledaren kan säga "idag kan VI inte träna för jag måste ta hand om barnen" och tillsammans med barnen ingår hen sedan i en aktiv familj och kan fråga "ska VI läsa en saga?"

Att supraindivider kan vara både aktiva och passiva innebär en utmaning för läraren, gör det till en verklig konst att skapa gemenskap. I en klass kan det självorganisera sig supraindivider av alla möjliga slag; en elev får

en idé, andra hänger på och snart blir idén en axiomatisk idé som börja styra deras elevernas beteenden och handlingar. En typ av supraindivider är de som mobbar, och de supraindividerna kan nöja sig med att vara aktiva bara korta stunder, ja, bråkdelen av en sekund; det räcker med ett snabbt ögonkast eller grimas för att mobba den utsatte.

Konsten att skapa gemenskap handlar om att det ska växa fram supraindivider som inte mobbar. Detta kan ske både genom handling och tal, genom handlingar som ger upphov till funktionsmönster och tal som skapar axiomatiska berättelser. En supraindivids axiomatiska idéerna är ledande faktorer som bestämmer innehållet både i den axiomatiska berättelsen och funktionsmönstret.

Axiomatiska idéer är ledande faktorer, de kan göra skillnad, och därför är en supraindivid också ett möjlighetsrum, som gör somligt möjligt och annat omöjligt; individen kan inte springa runt under körkonserten som under en fotbollsmatch. Men att supraindivider är möjlighetsrum innebär också att de kan behövas hållas i hävd, att individerna kan falla ur rollen och börjar bete sig på ett sätt som inte passar in i funktionsmönstret – som att en fotbollsspelare börjar sjunga under matchen – och att någon då återkallar vederbörande till ordningen: "VI sjunger inte när VI spelar". Sådant hävdande brukar kallas "gruppträck", men har inget med tryck att göra, utan beror på enkel logik: vill du höra till vår gemenskap måste du acceptera vårt funktionsmönster, bete dig som VI gör. VI måste ha detta funktionsmönster som stämmer med vår axiomatiska berättelse och som helt enkelt är VI och vår gemenskap. Att vara individ i en supraindivid innebär därför att ersätta en del av sin frihet med underkastelse och gemenskap.

Lärare kan skapa gemenskap, ett VI i sin klass genom att introducera axiomatiska idéer, på olika sätt gestalta en axiomatisk berättelse och genom att bygga upp ett funktionsmönster. Men denna supraindivid, detta funktionsmönster behöver inte bli allenarådande, den enda supraindivid som

styr elevernas vardag, utan läraren kan genom sina instruktioner låta andra supraindivider uppstå av två eller flera elever. Genom att först placera eleverna gruppvis eller dela in klassen i grupper och sedan förse dem med axiomatiska idéer, skapas förutsättningar för att det ska uppstå supraindivider som börjar agera utifrån de axiomatiska idéerna och upplever gemenskap, klassen kan delas upp i ett antal *VI*. Läraren behåller i högre eller lägre grad kontrollen över dessa supraindivider genom att växla mellan de olika positionerna och hålla supraindividerna i hävd med hjälp av de axiomatiska berättelserna. Men ibland räcker det inte med de axiomatiska berättelsernas logik, ibland kan läraren också behöva utöva konsten *att skapa motivation* och *konsten att skapa lustkänslor*. Gemenskap stärks av trivsel, lust och glädje som gör att individerna orkar engagera sig i supraindividens funktionsmönster och vill underkasta sig dess axiomatiska berättelse.